

26.4.2012

Dnro 3374/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

IHMISARVOINEN KOHTELU JA VÄHIMMÄN HAITAN PERIAATE KOSKEVAT MYÖS VIRANOMAISEN TIEDOTTAMISTA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 28.9.2010 oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä Helsingin poliisilaitoksen poliisimiesten menettelyä, kun Century Films Oy:n tuottamassa Sub TV-kanavalla esitetyssä Lainvalvojat TV-ohjelmassa on 26.9.2010 näytetty kantelijan 14.3.2010 kuolleen veljen kuoleman kuolemansyyn selvittämisen alkuvaiheita ja muun muassa kerrottu arveluja tämän kuolinsyystä.

Kantelijan kirjoituksesta kävi ilmi, että hänen veljensä kuoli 14.3.2010 Helsingissä kadulle. Kun poliisin tapahtuman selvittelyä näytettiin televisiossa ilmoittamatta asiasta omaisille etukäteen, aiheutti ohjelma järkytystä.

Kantelija arvosteli sitä, että omaisilta ei ollut kysytty lupaa ohjelman esittämiseen ja sitä, että vainajan kuolinsyytä arvioitiin ohjelmassa poliisin toimesta.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Helsingin poliisilaitoksen vanhempien rikoskonstaapelien A:n ja B:n selvitykset. Helsingin poliisilaitos ja Poliisihallitus antoivat asiassa lausuntonsa. Käytettävissäni on lisäksi ollut arvostellun TV-ohjelman sisältänyt tallenne.

3 RATKAISU

Aluksi totean, että minulla ei ole toimivaltaa tutkia yksityisten henkilöiden tai yritysten menettelyä. Oikeusasiamies voi tutkia vain viranomaisten, virkamiesten ja muiden julkista tehtävää hoitavien menettelyä. Sen vuoksi en ota päätöksessäni kantaa kantelijan arvosteluun siltä osin kuin se koskee TV-ohjelman tekemistä tai sen näyttämistä televisiossa.

3.1 Poliisitoiminnan kuvaamisen salliminen

Saatujen selvitysten mukaan ohjelman kuvaajan mukana olo poliisitehtävällä on lähtökohtaisesti perustunut 21.12.2009 annettuun poliisin viestintästrategiaan, jossa yhdeksi päätavoitteeksi vuosille 2010–2013 on katsottu dokumentaaristen televisiosarjojen tuotannon tukeminen.

Poliisilaitoksen mukaan poliisin viestintästrategiaan kirjattu tavoite velvoittaa paikallisia poliisiyksis-

köitä, kuten Helsingin poliisilaitosta, koska vain paikallisissa poliisiyksiköissä on sellaista toimintaa, joka antaa oikean kuvan poliisin työstä.

Tapahtuma-aikaan voimassa oli sisäasiainministeriön poliisiosaston ohje "Poliisitoiminnan seuraaminen, dokumentointi, ja esittäminen erikseen sovittavissa tapauksissa" (SM/Dno/2009/3928). Nyt käsillä olevassa tapauksessa on poliisilaitos selvityksensä mukaan toiminut em. ohjeen mukaan ja tehnyt ohjeeseen sisältyvän mallisopimuksen mukaisen sopimuksen tuotantoyhtiön kanssa.

Em. ohjeen antamiseen oli syynä edeltäjäni apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedtin 10.2.2009 antama päätös (194/2/07). Hän otti 17.1.2007 omana aloitteenaan tutkittavakseen muun muassa sen seikan, miten poliisin yhteistyö tiedotusvälineiden kanssa on ohjeistettu ja onko lisäohjeistukselle tarvetta sekä miten yhteistyö tiedotusvälineiden kanssa sopii yhteen julkisuutta ja salassapitoa koskevien säännösten kanssa.

Päätöksessään hän totesi muun muassa seuraavaa:

"Poliisin aktiiviselle tiedottamiselle ja poliisityön esittelemiselle julkisuuteen on ilmeinen yhteiskunnallisesti merkittävä tarve ja julkisuusperiaatteesta johdettavissa oleva velvollisuus. Kun julkisuusperiaate ja esimerkiksi yksityiselämään kuuluvien tietojen ehdoton salassapito voivat joissain tilanteissa joutua vaikeaan ristiriitaan, pidän edellä esille tuomillani perusteilla tarkempaa ohjeistusta ilmeisen tarpeellisena. Ohjeistus on tarpeen muun muassa valtakunnallisesti yhtenäisten käytäntöjen luomiseksi, jota edellyttää jo yhdenvertaisen kohtelun vaatimus. Ohjeistusta laadittaessa on käsitykseni mukaan mahdollista ottaa huomioon myös eräissä lausunnoissa esille tuodut työturvallisuus- ja vastuukysymykset, joita en tässä päätöksessäni ole arvioinut."

Poliisitoiminnassa on paljon tilanteita, joissa tapahtumapaikalla sattumalta oleva ulkopuolinen henkilö näkee tapahtumia tai tilanteita, joista ilmenee tietoja, jotka viranomaisen hallussa ollessa ovat salassa pidettäviä. Lindstedt totesi em. päätöksessään, että "erona sattumanvaraisesti julkisella paikalla nähtyyn poliisitoimenpiteeseen, esimerkiksi kiinniottoon, on se, että poliisi itse aktiivisesti vie ulkopuolisen (esim. toimittajan) toistuvasti tilanteisiin, joissa on varteenotettava vaara poliisin toimenpiteiden kohteita koskevien salassa pidettävien tietojen paljastumiselle tai muulle yksityisyyden loukkaukselle."

Antamiensa selvitysten mukaan vanhemmat rikoskonstaapelit A ja B ovat toimineet asiassa yksikkönsä esimiehen ohjeiden perusteella. Väkivaltarikosyksikön tutkijoita oli informoitu, että kuvaaja tulee olemaan mukana joillakin tehtävillä.

Viranomaisten toiminnassa noudatettava julkisuusperiaate käy ilmi perustuslain 12 §:n 2 momentista, jonka mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Julkisuusperiaate kohdistuu viranomaisen hallussa olevaan asiakirjaan eli jossain muodossa tallennettuun tietoon, mutta myös viranomaisella olevaan tietoon riippumatta siitä, onko sitä tallennettu.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (JulKL) 1 §:n 1 momentin mukaan viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, jollei laissa erikseen toisin säädetä. Mainitun lain 24 §:ssä on säädetty salassa pidettävistä viranomaisen asiakirjoista.

Saamani selvityksen ja käytettävissäni olevan aineiston perusteella minulla ei ole aihetta epäillä, että ottamalla TV-ohjelman kuvaajan mukaan tehtävälle tässä käsillä olevassa tapauksessa, olisi paljastettu salassa pidettävää tietoa. Vainaja ei ole ohjelmassa tunnistettavissa eikä hänen nimeään tule esiin. Asia ei anna aihetta toimenpiteisiin.

Kantelussa esitettyyn arvosteluun siitä, että omaisille ei ollut kerrottu tapahtumien taltioimisesta TV-ohjelmaan, minkä johdosta he eivät olleet osanneet varautua asiaan, poliisilaitos on lausunnossaan todennut, että lainsäädäntö ei sinänsä velvoita poliisia asiasta ilmoittamaan. Lausunnon mukaan väkivaltarikosyksikkö on sittemmin muuttanut käytäntöään siten, että se ilmoittaa vastaisuudessa aina etukäteen omaisille, mikäli heidän läheisensä kuolintapausta koskevaa materiaalia mahdollisesti esitetään televisiossa.

Vaikka laissa ei ole säädetty velvollisuudesta tehdä edellä kerrotun kaltaista ilmoitusta, pidän väkivaltarikosyksikön uutta käytäntöä hyvänä. Poliisilain 2 §:stä ilmenevän vähimmän haitan periaatteen mukaan poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. En pidä poissuljettuna, että tässä tarkoitettulla ilmoituksella vähennetään omaisten kohtaamaa ohjelman aiheuttamaa mahdollista järkytystä tai mielipahaa.

3.2

Kuolinsyyn arvioiminen

Käytettävissäni olevasta TV-ohjelman tallenteesta ilmenee, että tapahtumapaikalla vanhempi rikoskonstaapeli A kertoo kameralle vainajan ja tämän seurassa olleiden henkilöiden tapahtumapäivän aikaisesta alkoholien nauttimisesta ja siitä, että sittemmin kuollut henkilö "keksi heittää kerthuikalla pullon viinaa". A:n mukaan vainaja kuoli todennäköisesti runsaaseen viinan määrään.

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella A:n arvio on perustunut paikalla olleiden henkilöiden puhutteluun. Käsitykseni mukaan A:lla ei ole voinut olla mitään varmaa tietoa kuolinsyystä.

TV-ohjelmassa nähty tilanne on käsitykseni mukaan ollut kuolemansyyn selvittämisen alkutoimi, johon paikalla olleiden henkilöiden puhuttaminen on liittynyt. Kysymys on poliisilain sääntelemästä poliisitutkinnasta.

Perustuslain 1 §:n 2 momentin mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden. Lähtökohtaisesti vainaja ei ole Suomen perusoikeusjärjestelmässä perusoikeuksien subjekti (esim. eduskunnan perustuslakivaliokunta PeVL 71/2002 vp), mutta toisaalta samassa lausunnossa katsotaan perustuslain 1 §:n 2 momentin säännöksen ihmisarvon loukkaamattomuudesta ulottavan vaikutuksensa laajemmalle kuin elossa olevien ihmisyksilöiden kohteluun (samoin PeVL 24/2010 vp).

Poliisilain 37 §:n 2 momentin mukaan poliisitutkintaa toimitettaessa on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin tutkinnan suorittamisesta esitutkinnassa säädetään.

Esitutkintalain 8 §:n 2 momentissa säädetään ns. hienotunteisuusperiaatteesta ja vähimmän haitan periaatteesta. Sen mukaan esitutkinta on toimitettava siten, ettei ketään aiheuttomasti saateta epäluulon alaiseksi ja ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa tai haittaa. Esitutkintalain 49 §:n mukaan esitutkinnasta on tiedotettava siten, ettei ketään aiheuttomasti saateta epäluulon alaiseksi ja ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa ja haittaa.

JulkL 24 §:n 1 momentin 26 kohdan perusteella salassa pidettäviä ovat muun muassa asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään, jollei tiedon antaminen ole tarpeen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi.

Voimassa olevan esitutkintalain hienotunteisuusperiaate (ettei ketään aiheuttomasti saateta epäluulon alaiseksi) koskee vain rikoksesta epäiltyä. Sen sijaan poliisihallituksen 15.11.2011 voimaan tullessa ohjeessa "Poliisitutkinta kuoleman johdosta" korostetaan hienotunteisuutta ilmoitettaessa kuolemasta lähiomaiselle tai muulle hänen läheiselleen.

Edellä mainittua JulkL:n 24 §:n 1 momentin 26 kohtaa sovelletaan vain rikosasian osalliseen. Tässä tapauksessa ei sittemmin ole ilmennyt syytä epäillä rikosta. A:n ohjelmassa esittämä arvio on perustunut alkutietoihin. Käsitykseni mukaan alkutilanteessa ei ole voitu pois sulkea rikoksen mahdollisuutta, mikä tällaisessa tapauksessa voidaan varmuudella tehdä yleensä vasta kuolemansyyn tutkinnan valmistuttua.

Vaikka kysymyksessä ei ole ollut JulkL 24 §:n 1 momentin 26 kohdan soveltamistilanne, on mielestäni tällaisen tutkinnan alkuvaiheessa syytä pitää mielessä, että tutkinnan edetessä asiassa voi myöhemmin olla syytä epäillä rikosta. Yhdessä sekä esitutkintalain ja poliisilain vähimmän haitan periaatteen kanssa sekä huomioon ottaen esitutkintalain 49 §:n kielto tarpeettoman vahingon ja haitan aiheuttavasta tiedottamisesta, on käsillä olevan kaltaisissa tilanteissa oltava mielestäni varovainen siinä, mitä arvioita kuolinsyystä ilmaistaan. Mielestäni Poliisihallituksen ohjetta hienotunteisuuden käyttämisestä kuolemansyystä omaisille tiedotettaessa on hyvä noudattaa myös muissa kuolemansyyn selvittämiseen liittyvissä tiedottamistilanteissa.

Myös perustuslakivaliokunnan lausumasta ilmenevä mahdollisuus, että ihmisarvoisen kohtelun vaatimus ulottaa vaikutuksensa laajemmalle kuin vain elossa olevien ihmisyksilöiden kohteluun puoltaa mielestäni tällaisissa tilanteissa pidättäytymistä julkisista arvioista, jotka saattaisivat loukata vainajan muistoa tai läheisiä.

Viittaan myös oikeusasiamies Petri Jääskeläisen kuolemansyyn selvittämisestä tiedottamista koskevaan päätökseen (649/4/10, 21.12.2011). Päätöksessään Jääskeläinen totesi muun muassa, että silloinkin kun henkilötiedot annetaan nimettöminä, tunnistamisen mahdollisuutta ei voitane koskaan täysin sulkea pois. Edelleen päätöksessä todettiin, että kuolleiden henkilöiden kohdalla suojeltava etu on vainajan muisto ja ihmisarvon loukkaamattomuus. Jääskeläinen piti ongelmallisena, että nykyisen lainsäädännön perusteella on tulkinnanvaraista, voidaanko yleisölle antaa edes yleistä tietoa vainajan kuolemansyystä silloin, kun tämä saattaa olla tunnistettavissa.

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella A:n lausumissa on kysymys Jääskeläisen päätöksessä esille tuodusta tulkinnanvaraisesta tilanteesta. Ymmärrän, jos tämänkaltaiset lausumat järkevät omaisia tai läheisiä.

Saatan käsitykseni edellä kerrottujen periaatteiden huomioon ottamisesta vanhemman rikoskonstaapeli A:n tietoon.

3.3

Paikalla olleen ulkopuolisen henkilön kameran tarkastaminen

Vaikka tapahtumapaikalla ollut tuntemattomaksi jäänyt henkilö ei asiasta kannellutkaan, kiinnitti

käytettävissäni olevassa tallenteessa huomiota se, että vanhempi rikoskonstaapeli A pyysi tapahtumapaikalla olleelta henkilöltä tämän puhelinta, jossa olevalla kameralla tämä henkilö oli kuvannut tapahtumia. Pyysin asiassa selvitystä siitä, mihin A:n menettely perustui.

Saadun selvityksen mukaan ohjelmassa näkynyt ulkopuolinen henkilö oli kuvannut osittain riisutua ambulanssissa sisällä makaavaa vainajaa. Tämä ei A:n mukaan ole sallittua. Keskustelun jälkeen henkilö oli poistanut tallentuneen materiaalin puhelimestaan.

Sallitun ja kielletyn kuvaamisen välinen raja on tehty rikoslain salakatselua koskevan rikoslain 24 luvun 6 §:llä:

"Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa

1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka

2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitettussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten,
on tuomittava salakatselusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi."

Rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaan kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

Rikoslain 24 luvun 3 §:ssä tarkoitettuja rakennuksia ovat virastot, liikehuoneistot, toimistot, tuotantolaitokset, kokoustilat taikka muut vastaavat huoneistot tai rakennukset tai sellaisten rakennusten aidatut piha-alueet taikka kasarmialueet tai muut puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä olevalle alueet, joilla liikkuminen on asianomaisen viranomaisen päätöksellä kielletty.

On jossain määrin kysymyksen alaista, onko ambulanssin potilaiden hoitoa varten tarkoitettu tila rikoslain 24 luvun 6 §:ssä tarkoitettu paikka. Vaikka on tulkinnanvaraista, soveltuuko rikoslain salakatselusäännös – jossa on tehty raja kielletyn ja sallitun kuvaamisen välillä – tapaukseen, on joka tapauksessa kysymys tilanteesta, jossa yksityisyyden suojan odotus on suuri ja on suotavaa, että kuvaamisesta tällaisissa tilanteissa neuvotellaan asiaan osallisten kanssa.

Kun tapahtumat näyttävät saatujen selvitysten perusteella edenneen lähinnä keskustelemalla ja kun mainittu ulkopuolinen henkilö on oma-aloitteisesti poistanut kuvaamansa aineiston eikä hän ole asiassa kannellut, minulla ei ole laillisuusvalvonnallista tarvetta arvioida asiaa enempää eikä asia edellytä oikeusasiamiehen toimenpiteitä.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen vanhempi rikoskonstaapeli A:n tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni hänelle.